

Budai István: A tágabb dimenziók hasznossága

Recenzió

A szociális munka gyakorlata és kutatása a 21. században – Válogatás a nemzetközi szakirodalomból című kötetéről (Szerkesztette: Nárai Márta)

A szociális munka hazai gyakorlatában, képzésében és kutatásában remélhetően egyre nő azon szakemberek köre, akik vallják, hogy a hatékonyabb munkavégzéshez szükség van a saját, szűkebb lokalitásunkból, a mindennapi, sokszor rutinszerű tevékenységünkől tágabb dimenziókba kilépni. Tájékozódni, tapasztalati tudást szerezni más szociális munkások, tanárok és kutatók gyakorlatának eredményeiből. Kitégíteni a kört a teljesebb hazai szakmai horizontra és kitekinteni a nemzetközi gyakorlatra is.

Erre az egyáltalán nem egyszerű feladatra vállalkozik Nárai Márta kiváló válogatásában és szerkesztésében, a fenti címmel, a Széchenyi István Egyetem (Győr) gondozásában, elektronikus formában megjelent szöveggyűjtemény.

Miért tekinthető fontosnak a kötet?

Időszerűsége egyértelmű és vitathatatlan, hiszen a nemzetközi szakirodalomból a szociális munka szupervíziója és a tereptanítás témakörében legutóbb 2012-ben jelentek meg válogatások Bányai Emőke és Katz Katalin szerkesztésében.

Szakmai körökben sokszor felvetődő kérdés, hogy miért van szükség a nemzetközi tapasztalatok megismerésére, elemzésére és alkalmazására? Egyesek hangsúlyozzák: a szociális munka megkésettén és sajátos módon fejlődött és fejlődik Magyarországon, nehezen lehet, vagy egyáltalán nem lehet adaptálni idehaza a külföldi tapasztalatokat. Valóban vannak sajátos karakterei is, azonban egyértelmű, hogy nem működhet a világtól elzártan. A posztmodern társadalmak kihívásai, a szociális problémák globálisan léteznek, nem ismernek országhatárokat, az egyes embernek és a szociális munkának értékei egyetemlegesek a Föld valamennyi kontinensén. A világra való nyitás, a szakmai gyakorlat eredményei és a nemzetközi szakirodalom új szemléletet, megközelítéseket és szempontokat adnak a szociálismunka-tudás hasznosításához és adaptálásához.

A Szociális Munka 2014. évi, Új Globális Definícióját illetően is sokszor megfogalmazódik a hazai szakmai diskurzusban, hogy manifesztumai túl messze vannak tőlünk, túl elvontak, mi még nem vagyunk képesek ezeket meglépni és teljesíteni. Más szociális munkások szerint viszont az abban foglaltak vitathatatlanul fontos és perspektívákat adó szakmai iránytűnek tekintendők.

A definíció egyértelműen kinyilvánítja, hogy a szociális munka egyúttal szakmai gyakorlat és tudomány(ág) a világban. Akkor képes hatékony lenni, hivatását betölteni, ha a tudomány, kutatás és a gyakorlat egyre gyakrabban találkozik és kölcsönviszonyba kerül egymással.

Egyfelől, hogy mit jelent és miként lehetséges a szociális munka mindennapi gyakorlatát vizsgálni és elemezni, éppen például a gyakorlati kutatások keretében, és hogyan teremődnek ezek által új, és a praxisban azonnal alkalmazható tudások. Milyen viszony van a „jó gyakorlatok” („best-practice”) tapasztalatai és a kutatások evidencia-alapú („evidence-based”) eredményei között? A translációs medicina analógiáját alapul véve másfelől, hogy mit lehet várni a kutatásoktól és miképpen lehet azok eredményeit a gyakorlatba átültetni, a szociálismunka-elméletet „lefordítani” és adaptálni. Kalkulálni ennek összes nehézségével, hiszen sok kutatási eredmény elsikkadhat, illetve az egyszerűsítések rejtett torzulásokhoz, vagy hamis következtetésekhez is vezethetnek.

A kötet egésze és kilenc tanulmánya a széles szakmai körnek szól, egyaránt a szociális munka gyakorlat különböző munkaköreiben dolgozóknak, a képzésben résztvevő tanároknak és diákoknak, a tudományos diákkörökben tevékenykedőknek, a doktori tanulmányokat folytatóknak, valamint a szociális munkát kutatóknak. Brit, ausztrál, ír, norvég, olasz és más országok tapasztalataiból tájékozódhat az olvasó, az írások az elmúlt 15 év termékei, 2005 és 2019 közötti időszakból származnak. A tanulmányok nemzetközileg jegyzett szakmai és tudományos – így például a *British Journal of Social Work*, a *European Journal of Social Work*, a *Social Work Education*, a *Research on Social Work Practice* stb. – folyóiratokból származnak.

A kötet szerkesztőjét dicséri, hogy a válogatás következetesen multidimenzionális jellegű; a tanulmányok a szociális munka gyakorlatával és kutatásaival összefüggő kurrens témákba, ezek egymáshoz való viszonyaiba, egységeire való törekvésekbe adnak bepillantást. Lehetőséget nyújt arra, hogy külső szemmel nézzünk rá saját tevékenységünkre. A globális világ néhány, a szociális munkára irányuló fontos hatására irányítja a figyelmet, amelyek már jelenleg is a hazai gyakorlatban, a szakmai közélet középpontjában vannak, vagy lesznek idővel. Így például olyan, kevesebb figyelmet érdemlő témákba, mint az ember – társadalmi és fizikai környezete, a humán ökológiai rendszer korszerű értelmezése, a szakmai – etikai szabályok és a mindennapi gyakorlat (valóság) viszonya, a migráció tágabb értelmezése és a menekültek segítségének kérdései, a reflektív működés fejlesztése, a szociálismunka-kutatás fejlődése és kritikus pontjai, vagy a szociális munka kétszeresen tágabb dimenzióba helyezése (tematikailag és a globális világban), a különböző integrációk felmutatása: migráció, elmélet–gyakorlat, kutatás–gyakorlat, képzés–kutatás stb. Az írások alapos szakirodalmi háttér és a praxis kritikai elemzése, valamint a különböző kutatások és a kipróbált modellek tapasztalatai alapján készültek.

Az egyes tanulmányok értékei

Kiváló indításként alapvető és átfogó kérdéseket céloz meg *Heatter Boetto* dolgozata, amely a humán ökológiai rendszer kiterjesztésére vállalkozik. Kritikáján el kell gondolkodni, miszerint a szociális munka is hozzájárult a neoliberalizmus ideológiájához, elhitette, hogy az ember minden hatóan uralja a természetet. Bírálja a szociális munka globális definícióját is, mert a környezet kifejezés helyett „csak” a társadalmi berendezkedést (struktúrát) használja. Mert az ember és a társadalmi környezet viszonyrendszeréből kimaradt, vagy csak marginálisan van szó a globális (természeti) környezeti válság (klímakatasztrófa, ökológiai egyensúly felbomlása, járványok stb.) társadalmi egyenlőtlenségekre, igazságtalanságra, a szegénységre és nyomorra,

a szociális munkára való hatásáról, azaz az ember, a társadalom és a fizikai környezet, természet viszonyrendszeréről és kölcsönhatásairól. A környezeti igazságosság, a holisztikus megértés - környezeti perspektíva, a zöld szociális munka definíciós kérdései alapján a szerző egy transzformatív ökoszociális modellt kínál fel. Ebben a természeti létezésünkkel is magyarázza emberi kapcsolatainkat, ráirányítja a figyelmet a Globális-Dél bennszülött kultúrájának használatára is, a jóllét és a fenntarthatóság összefüggéseire. Azaz, hogy a jövő növekedésétől ne vegye el a lehetőséget a jelen szükségleteinek kielégítése. A szakmai gondolkodásban és cselekedetekben Globális-Észak individualista nézőpontjától el kellene mozdulni a Globális-Dél társadalmi harmóniát és a kollektív jólét perspektíváját talán jobban kínáló alternatívája felé is, továbbá, hogy a jelenleginél lényegesen többet kellene tenni a környezeti válságok kezelése, vagy éppen a biodiverzitás érdekében. Mindezek alapvető témái lehetnek a hazai szociális munkával kapcsolatos diszkurzusnak is.

Gondolatilag szorosan illeszkedik ehhez *Christian Spatscheck* a szociális munka térbeliségéről szóló munkája, amely az ezzel kapcsolatos viták (a többszempontú megközelítések jelentősége, az esetmunkáról a területre, közösségre koncentráció, az erőforrás orientáltság szükségessége, a társadalmi felelősség felvállalása, a különböző beavatkozások összehangolása, az együtt nem működés negatív következményei stb.) bemutatása után felvázolja a társadalmi terek fő elméleti modelljeit, módszereit, a területi problémák és erőforrások elemzését, a térbeli koncepciók kidolgozását és kutatását.

A mobilitás és a migráció globális kérdéseinek értelmezésére, tágabb és sokszempontú bemutatására és elemzésére vállalkozik a *Williams - Graham* szerzőpáros, amellyel való foglalkozás ma már a háború árnyékában idehaza is a szociális munkások mindennapi és azonnali cselekvéseket igénylő kérdésévé vált. A vonatkozó kutatásokat és alapvetően a *British Journal of Social Work* 2014. évi különszámában megjelent dolgozatok háttérét alapul véve a tanulmány sok példán keresztül kitér a szociális munkára vonatkozó összefüggésekre. Kihangsúlyozza az emberek ismeretlenektől való félelmének okait és következményeit, az idegenekkel kapcsolatos ellenérzéseiket (úgymond „elveszik a munkát, a lakhatást, a támogatásokat” stb.), a bűnbakképződés mechanizmusát, a „homogén társadalom” - nézet kialakulásának okait. A migrációs elméletek fejlődéséből kiindulva többdimenziós fogalomrendszerrel operál (például a diák és a kvalifikált munkavállaló is migránsnak tekinthető), így fókuszba kerül az integrációs kényszer, a szegmentált asszimiláció, az eredeti társadalmi környezetből való kiszakadás traumája (*decontextualisation*), a szétesés (*disaggregation*), a kultúrába vonás (*culturalisation*) – „Ő a más”, az ambivalens asszimiláció (kint-bent kérdése, „a mi nyelvünk és az Ő nyelvük” megkülönböztetése), az egyenlőtlenségi faktorok összefonódásának hatásai. Kritikájuk szerint a szociális munka is elhanyagolta a tágabb összefüggésekkel történő foglalkozást, így a háborúk és a különböző társadalmi kirekesztések hatásaival és következményeivel. Végül a jövőre vonatkozó stratégiák kialakítása céljából javasolnak a szerzők transznacionalista alapon migráns hálózatok kialakítását.

A szociális munka régi – új kérdését: az elmélet és gyakorlat integrálását vizsgálja *Pat Collingwood*, amely egy három lépcsős rendszerben vázolja fel a klienst a tudás, a készségek, képességek és az értékek keretrendszerének középpontjába helyezve. Kutatásában e rendszer (jelenthet-e erőforrást ez a keret, alátámasztható-e elmélettel a gyakorlat?) alkalmazhatóságát és hatékonyságát elemzi szociális munkát tanuló diákok körében.

„Többet tudnak a szociális munkások, mint amit el tudnak mondani”, azaz a személyes tapasztalatok alapján történő cselekvés közbeni (*tacit*) tudásáról és a reflektálásokról kérdéseiről ír *Harry Ferguson* munkájában, amely idehaza is régóta a polémiák középpontjában áll. A kutatásáról szóló alapvetés (kognitív önvizsgálat, kritikai reflexió, felfüggesztett én megőrzés stb.) után kvalitatív kutatási elemzések alapján a szerző bemutatja, hogy miként gondolkodnak a szociális munkások a reflexiók folyamatában, milyen szintjeit és rétegeit különböztetik meg, mi tekinthető kritikai reflexiónak, melyek a reflektív gyakorlatok előnyei és hátrányai? Másrészt mit jelent az érzelmi állapotban megnyilvánuló reflexió, miért bénít a szorongás a cselekvés közben, mit lehet/kell tennie, mi a biztonságos, vagy a kockázatos adott helyzetben, miként lehet elkerülni a kliens agresszióját, miként védheti meg saját magát a szociális munkás? Kiáll a szociális munkások érzelmeiket kezelő és a reflektív képességek képzések során történő fejlesztése mellett, amely a hazai képzések egyik fontos kérdése lehet/ne.

A *Weinberg – Campbell* szerzőpáros a szociális munka etikával kapcsolatos gondolkodás átgondolására vagy megváltoztatására inspirálja az olvasót. Kérdéseik: lehetségesek és kívánatosak-e az abszolút törvények, mire valók egyáltalán a kódexek és a sztenderdek, jelentenek-e hamis biztonságérzetet, milyen kérdések következnek ebből, mit jelentenek az érzelmek az etikus kapcsolatban? Problémásnak tartják a szerzők az etikai kódexek gyakorlattal kapcsolatos leegyszerűsített és/vagy merev összekapcsolását, azaz, hogy mennyire lehetnek a víziók zavarók a kliensek életében, miként jelenthetnek hamis biztonságot a „sztenderdek betartása” a szakembernek és a kliensnek, miként lehet az „erőszakos beavatkozás” („túlzott betolakodás”) káros? Arra hívják fel a szociális szakembereket, hogy tekintsék át újra az etikáról és az etikus kapcsolatokról, a lojalitásról szóló tapasztalataikat, tudásukat, Tekintsék át a racionalitás és érzelmek, valamint a szabályok és az igazságosság összefüggéseit. Időszerűsége a hazai Szociális Munka Etikai Kódexe felülvizsgálata során is újra és újra átgondolható szempont. Több önreflexiót és a rendszerszintű problémákra történő odafigyelést javasolnak. A *Sobocan – Bertotti – Strom-Gottfried* szerzők által jegyzett másik dolgozat pedig a szociálismunka-kutatás etikai szempontjait számos konkrét példán keresztül elemzi, majd egy keretrendszer és cselekvési döntési modell bemutatásával teszik teljessé a munkát.

A szociálismunka-kutatások egyre fontosabbá váló kérdésével, a szociális munkások kutatásokban való részvételével, a praxis és a kutatás közötti kapcsolat kérdéseivel foglalkozik a *Serbati – Moe – Halton – Harold* szerzők által készült tanulmány. A hazai dimenzióban is a szakmai diskurzus fókuszában álló kérdés, miként a szerzők is állítják: jelentős szakadék van a szociális munka elméleti tudása és a gyakorlati tudás között. A szociális munka gyakorlati kutatására vonatkozó nemzetközi tendenciákból és törekvésekből kiindulva norvég, olasz, ír kutatási példák és modellek alapján számolnak be tapasztalataikról, így például a praxis és a tudásfejlesztés összefüggéseiről, az intézményes elhelyezések prevenciójáról, továbbá a jogi szolgáltatások igénybevételenek módjairól. Azaz, hogy miként vonják be a szociális munkásokat a kutatásokba, hogy milyen tudást termelnek a kutatások résztvevői a szolgáltatásokat igénybe vevők segítése érdekében, hogy miként válhatnak egyúttal a tudás termelőivé és felhasználóivá?

A kötetet záró tanulmányban *Martinez – Cobo – Herrera – Herrera-Vida* szerzők a bibliometria (*performance analysis, science-mapping és SciMAT*) eszközével a szociális munka világszerte jegyzett folyóiratainak adatai, valamint a kutatások kulcsfogalmai és a kutatók teljesítmény mutatói (MTMT, impakt faktor, fogalmi struktúra) alapján elemzik a szociális munka tudományos diszciplinájának fejlődését: a szociális munkát kutatók produktivitását, a

különböző fejlődési korszakok kutatási tárgyköreinek, területeinek változásait, az új területek kutatásokba történő beilleszkedését, a főbb eredményeket (például emelkedett az akadémiai folyóiratok minőségi szintje, jelentősen nőtt a tudományos publikációk mennyisége stb.). Mindezek szerint a szociális munka kutatások fő irányai: a társadalmak legkiszolgáltatottabb egyéneivel kapcsolatos vizsgálatok (a gyerekekkel kapcsolatos ügyek, nevelőszülőség, digitalizáció, fogyasztás, tanulás; a nők helyzete; az idősek – idősödés kérdése; a bevándorlók; az emberi jogok, LMBT ügyek stb.); a szociális szolgáltatások és a szociálpolitika kérdései; a társadalmakat általánosabban érintő főbb kérdések (egészségügy és szociális munka – mentális kérdések, stressz, demencia, depresszió, Alzheimer, HIV – az erőszak és agresszió), a szociális munka, mint diszciplína (tudás bázis, képzés). Mindezek felhívják a figyelmet az egyes, eddig idehaza nem, vagy kevésbé kutatott területekre is.

Összességében

Most egy újabb fontos kötet tanulmányozására van lehetőségünk, tehetjük a könyvespolcunkra, vagy menthetjük el a gépünkben, hogy időnként elő-elő véve, bele-bele olvasva plasztikusabb és teljesebb képet kapjunk a globalizációs válság szociális munkára való hatásáról és a praxis lehetőségeiről. Ki-ki saját olvasási módjával és tempójával fedezheti fel a külföldi kollégák számunkra is igen hasznos és megosztott tudását. Mindez hozzásegíthet a szélesebb körökben folytatható, hatékonyabb szakmai diszkurzusokhoz.

Jó szívvel ajánlom a könyvet, jó tanulmányozást kívánok!

A kötet elektronikus formában megtalálható és letölthető a Széchenyi István Egyetem web oldalán: Apáczai Kar – Szociális Tanulmányok és Szociológia Tanszék – e-kiadványok:

Nárai Márta (szerk.) 2020: *A szociális munka gyakorlata és kutatása a 21. században – Válogatás a nemzetközi szakirodalomból szöveggyűjtemény.* Széchenyi István Egyetem, Győr.

Letöltései hely:

<https://szoc.sze.hu/efop-3-5-2-17-2017-00002-dualis-kepzes>

<https://dtk.tankonyvtar.hu/xmlui/handle/123456789/13552>

A könyv néhány példánya nyomtatásban is elérhető a szerzőnél: naraim@sze.hu